Бары дойдулар пролетарийдара, холбоҕун!

САНТА ОЛОХ

Хаҥыат 1931 сыл алтыннан 15 күнүттэн тахсар

ССКП Чурапчытаабы райкомун уонна народнай депутаттар ороҥуоннаабы Советтарын органа

№ 50 (6498). | 1987 сыл. Муус устар 25 күнэ. Субуота | Сыната 3 харчы.

Кремльгэ үөрүүлээх мунньах

Муус устар 22 күнүгэр Москвада Кремлевскай Съезтэр дыбарыастарыгар В. И. Ленин төрөөбүтэ 117 сыла туолуутугар анаммыт үөрүүлээх мунньах буолла.

Үөрүүлээх мунньах ыттыылаахтара табаарыстары **Горбачев М. С., Алиев Г. А., Воротников В. И., Громыко А. А., Зайков Л. Н., Лигачев Е. К., Рыжков Н. И., Соломенцев М. С., Чебриков В. М., Шеварднадзе Э. А., Демичев П. Н., Долгих В. И., Кельдиш Б. Н., Слюньков Н. Н., Соколов С. Л., Талызин Н. В., Бирюкова А. П., Добрынин А. Ф., Лукьянов А. И., Медведев В. А., Разумовский Г. П., Капитонов И. В.** ытыс тыаҥынан эҕэрдэлэстилэр.

«Ленинизм — уларыта тутуу теорията уонна политиката» диэн дамылааты ССКП КК Политбюротун чилиэнэ, СССР Министрдэрин Советын Председателэ Н. **И. Рыжков** оҥордо.

(ССТА).

ОРБИТАҒА — «ПРОГРЕСС-29»

«Мир» орбитальнай научнай станция салгыы үлэлээҕинин программатыгар сөп түбэһиннэрэн 1987 сыл муус устар 21 күнүгэр Советскай Союзтан «Прогресс-29» таһаҕаһы тиэрдэр автоматическай хараабыл мытылына.

Хараабылы мытыы сыалыынан станцыҥа ороҥуоттанар матырыйаалары уонна араас таһаҕаһы тиэрдии буолар. Телеметрическай информация көрдөрүнэн, таһаҕас тиэрдэр автоматическай хараабыл бортаабы системалара сөптөөхтүк үлэлиллэр.

(ССТА).

Дьыаланан чиҥэтиэххэ

Биһиги ороҥуоммут ыччат-комсомольскай фермаларын республика суеҕү интэриитэр үлэлиир барыы ыччат-комсомольскай фермаларыгар ыҥырыылара дойдуга тоҥсу уларытыы уонна түргэтэтии сүҥкүннээхэй үлэтэ бара турдаҕына ЫБСЛКС XX съезтан көрсө тахсыбыта. Комсомол үрдүкү форума үлэтин түмүктээбитин кэнниттэн ыҥырыы хас биирдии тыла өссө дириҥ иҥ хоһоонноор. Ыҥырыылаахтар эмпиэтиэстэрэ өссө үрдүүр.

Ыҥырыы иккис пуунун ыччат-комсомольскай фермалар чиэстэахтик толоруннор Москвага Съезтэр Кремлевскай дыбарыастарыгар ЫБСЛКС райкомун бастакы секретара съезд делегата И. Макаровка телеграммаҥан ранардаабыттара. «Мыҥдаҕаайы» совхоз «Кыстык Күүдэ» фермата, ики ферма-устарын, «Мугудай» совхоз «Чэчир» уонна «Маяк» фермаларын коллективтара ЫБСЛКС XX съезтин көрсө кыстын 7 ыйдаах былааннарын бастакынан толорторообуттара.

Кесторун күрдүк, саҕалааһын үчүгэй. Ол эрээри атинэн уоскуйар, ыарахаттар суохтарын күрдүк саҥааҕа ыпырэр бэйэни албыннаныы буолуо эта. Саамай сүрүн сорукпутунан хас биирдии фуражнай ынахтан сыл устата 1820 кг үүтү ыан көрдөрүүбүтүн аастыт сылтан 200 кг үрдэтэн Улуу Октябрьскай революция 70 сылын көрсө XII пятилетка иккис сыллаах былаанын толорон тиийиҥ буолар. Улахан болҕомтө бородууксуйа хаачыстыбатыгар ууруллар. Государствоҕа туттарар үүнүүт 69 бырыыбыантан итэҕэйэ суоҕун бастакы суорттаҕынан туттарыахтаахпыт. Бу күннэргэ маҥнайгы сүҥүэх комсомольскай тэриллэлэрэ ЫБСЛКС XX съезтин уураахтарын дьүүллэҥин барар. Оно тахсар кэпсээтиннэргэ хас биирдии комсомолец, ханнык тэриллэҕэ үлэлиирэ-тутуна суох, ыҥырыыны тус бэйэтэ тутунан өйүүрүн чуолкайдыахха. Бу ордук совхозтар, шефтээх тэриллэлэр комсомолецтарыгар сыныаннаах.

Ыччат-комсомольскай коллективтара салайаччыларынан бастыҥтан бастыҥнары туруоруохха. Вл. уонна В. Диодоровтар, Д. Артемьев, А. Парфенов уо. д. а. күрдүк инициативалаах, тэриллэр дьоҕурдаах ыччаттары барыы дьаһалларынан өйдиэхэ. Кинилэргэ коллектив үлэтин аттаралларыгар, бэйэни бэйэ салайыныытын олохха киллэрэллэриэхтэн кыахта биэриэхха. Наставничествоны сөпкүтүүххэ. Билигин совох фермаларга иккилии-үстүү сыл үлэлээбит ыччаттар наставниктыыллар. Итиэ хоһаайыстыбаннай салайаччылар, партийнай тэриллэр формальнай сыныаннаатыттан тахсар. Наставник үлэ кистэлэҥнэриэхтэр уоруоччу эрэ буолбатах, эмиэ рабочайдар ой-саная өттүнэн интиллиилэриэхтэр баһылыыр-кэһиилүүр оруоллаах эҥин табаарыс буолар сыалын өйдүүхха.

Быйылгы кыстыкка ынах төрөөбүнэ сир ахсын хойуулаата. Итиэ сыл аҥардаах сорудахтары толоруута ыарахаттары үөскэтэ. Үчүгэйдиэх сайыҥгы ыйдарга үүнү ыччаттар дуоҕабардаах болдьохторо туолан дойду араас куораттарыгар үөрэх туттарса тарҕаныахтара. Быйыл ыччат-комсомольскай фермалар сеставтарын уларыппакка ыҥаныахха. Ол кыаллыбат сирдэригэр ыанныыксыттар солбуллуулара охсуута суох аҕаарыгар тэрээһин үлэни билиҥнэтэн саҕалыахха. Орто-оскуоланы бүтэрэн производствоҕа тахсаччылар үлэлиир, өлөрөр үсүлүөйдэрдэн тэрийиллэн комсомольскай кыһамныы кинилэргэ тутуохха.

Оттоохтуурга үлэлиир ыччат-комсомольскай звеноларга үлэлэрин хаачыстыбатын ыччат-комсомольскай фермалар коллективтарын рабочай контуруоллэрэ ылыахха.

ЫБСЛКС уобаластаабы XXXII конференциятыгар фермалары механизациялаһын улахан болҕомтоҕо ыытыллыбыта. Ол ыҥырыы бөҕөнө пуунуттан бырааччы ыйылла сылдьар. Ыраах ыаһын 60, ойуом таһаарыыта 55, уулатыы 40, аҥылыгы тарҕатыы 30 бырыыбыаннара механизациялакаллардан ситиһиэхтээхпит. Итиэ кэскиллээх болҕуруоһу быаарыы урукку сылларга күрдүк оттоохтуун хамлаанньатыгар өтүүрүттэриэ суохтаах. Итиэ үлэлэри аҥардас шефтээхтэргэ саҥаннаабыкка, олохтоох бригадаларга туруоруохха. Студенческай тутар этэрээттэн уобаластаабы штабтарыттан кэлэр көмөнү миэстэлэргэ үрдүк таһаарылаахтык туһаныахха.

Интэр-ейдэтэр үлэни хас биирдии эдэр үлэһиккэ туһайдан ыытыахха. «Социальнай-экономическай сайдыыны түргэтэтэр ньымы охсуһуу иккиэн линията хас биирдии рабочай миэстэни, хас биирдии эдэр киһи өйүн-санаатын ноҕуо аҕаарыа, — диэн ЫБСЛКС XX съезтигэр ЫБСЛКС КК бастакы секретара В. И. Мисоненко этиитин быһаччы салалтаҕа ылан үлэлиэрин. Хас биирдибит охсуулаах үлэтэ биэрбит тыла толоруута бигэ тирэҕиннэн буоларын умнуоҕуттан.

«Агропромстрой» холбоһукка Т. П. Карсанаев шофердаабыта ыраатта. Ороҥуоннаабы ГАИ инспектордара соторутаабыта ыытыллыбыт техническай көрүүтэ Терентий Петрович ММЗ-554 маарканалаах автомашинната үчүгэй туруктаабын хайҕаабыттара.

Водитель сыл бастакы кварталыгар 50 тыс. тонна-километр былааннаабын аҕарбыта, 500 литр бензини кэмчилээбитэ.

Снимокка: Т. П. Карсанаев.

П. Оковешников фотото.

ПЕРВЭЙ МААҺЫ КӨРСӨ

АКТИВНАЙ КОМСОМОЛКА

ЫБСЛКС XX съезтин көрсө социалистическай эбэһээтэлистибэлэриҥ чиэстэахтик толоруон ранордаабыттар ортолоругар «Чурапчы» совхоз Сылаантаабы отделениетын Ойбон Күөл биригэдэтин ыанныыксыта Анисия Макарова баар. Кини съезд аҥылларын күүгэр диэри бириҥдии фуражнай ынаҕыттан 324-түү кг ыбыта. Итиэ бөлүөтэммит кирбиттэн 28 кг үрдүк көрдөрүү, өссө саҥаатахха олус сэмэй күрдүн. Ол эрээри Анисия быйыл онуо кыллаас каннитэн маҥнайгы сылын маннык ыанныыксыттыырын учуоттаатаххына, улахан үлэнэн ситиһиллибитин ойдүүгүн. Комсомольскай путевканан тэрээбүт совхоһугар үлэлии тахсыбыт кыыс производственнай үлэҕэ тиэрдиллибит государственнай былаан үлэлиит кэнниэхэ сонуон буоларын биитэн ойдүүр. Уонна итинник көрдөбүлү бириҥэ үлэлиир дьоҥтэлэриэн туруорар.

Ойбон Күөл ыанныыксыттара Первэй Маайы үлэнэн көрэ бөлэхтэрдээх көрсөрсө бигэ эрэллээх дьоҕэлиилэр үлэлин-хамсыы сылдьаллар.

Е. МАКСИМОВА.

Инники тахсоллар

Первэй Маайы көрсө эргиэн үлэһиттэрэ иэнилиэннэҥэ үтүө наадалаах табаардары атыылаан, сорудахтарын толорорго дьулуһаллар. Августина Дмитриевна Федосеева сибиэдиссэйдээх ороҥуон кинигэлэрэ «Янтарь» маҕаһын коллектива ый аҥарынан урутаан былаанын толордо. 47 тыс. солк. суумалаах табаары атыылыахтаахтарын ырааҕынан куоһаран иҥэллэр. Оно ооньуура, суумка күрдүк дьон ордук наадыйар маллара элбэхтик атыылаанна.

В. М. Харитонова сибиэдиссэйдээх саҕаайыстыбаннай маҕаһын коллектива эмиэ бастыҥнар кэккэлэриигэр киирэн кыахтанна. Барыта 65 тыс. солк. табаары атыылаатылар.

М. ОХЛОПКОВА.

Бастыҥнартан бастыҥнар

РСФСР үтүөлээх механизатора П. П. Ефимов — «Агропромхимия» холбоһукка техника саахала суох үлэлээҕинин ситиһиитэ утумнаахтык үлэлиир механизатордартан биирдэстэрэ. Кини техническай көрүүнү ордук ыраах-тоҥон ыытарынан уратыланар. Партийнай тэриллэ секретарын быһыытынан коллектив үлэтин сүрүннээҕиниэ, быһаччы ыыттар.

Илдьэрэ күн ыытыллыбыт Чурапчы сельскай Советын бырабыытын 31 №-даах уокурук быыстараччылара **Петр Петрович Ефимов**[illegible] кандидатынан бастаан[illegible] ааҕыллыбыт сахаанан туруордулар.

x x x

Үлэ коллективтара народнай суут народнай сэтээтэллэрин быыбардыылар. Народнай сэтээтэллэриэн ороҥуоннар иккиэн ардыларыныаҕы фильмотека директора **Михаил Васильевич Максимов**, оҕо музыкальнай оскуолатын учуутала **Василий Николаевич Дьячковский**, ороҥуоннаабы типография директора **Петр Михайлович Массаев** талылыннылар.

● *Инники күөҥнэ иҥэччилэр* ●

ХААЧЫСТЫБАНЫ, ТЭРЭЭҺИНИ ТУПСАРАН

—Биһиги туох да ураты кистэлэммит суох эҕ, — диэн тоҥуйбута промышленнай уонна хааччыйар предприятиелар социалистическай куоталаһыыларыгар бастаан иҥэр лесопункт начальника Иван Николаевич Кынакытов. Бу коллектив күлүн-туттарга табаарыгай бородууксуйаны оҥоруу былаанын 106.9, маҥы тиэйиини 116.6 бырыыбыан толорбута. Итиэ эрэ ыйга сорудахтарын куоһарбыт буолбатахтар. Сыл саҕатыттан үрдүк татыминан иҥэллэр. Оттон бэрт соторутаабыта күрдүк эҕ, «тиис аныыр мас иҥин тиинктэҥэр баар үһү» диэн таабырыннарбыт.

Үлэҕэ ситиһии бириҥ үтүө күн эмиэччи кэлбэт.

—Биллэн турар, тэрээһин наада, — диир Иван Николаевич. Бу тылы салайаччы бастатан үлэ бастыҥтан бастыҥ ньыматын баһылаабын, хаачыстыбатын үрдэтии күрдүк ойдүүр. Урут маҥы көрдэр сирдэригэр эрбэттэрэн саҕаанныыллар эбит. Билигин хлыһынан бөлэмниллэр. Урут саҕаанынан автомашина биир сырыыстыгар 7 кубометр маҥы киллэрэр буоллахтарына, билигин хлыһынан 20 кубометры бириҥэ киллэрэллэр. Итинник тэриини дьиссиплиниэни эмиэ биллэрдик тупсарбыт. Саҕаан тиэйэ тиийэр туора дьон үлэһиттэри аралдьыталлара тохтообут.

Аллараа мэкылаанка маҥы эрбэтэллэр уонна хаҥыталлар. Итиннэ түөрт таара үлэлиир. Бары Октябрь 70 сылын көрсө үрдэтиллибит эбэһээтэлистибэлэхтэр. Холобура, С. А. Платонов уонна В. Н. Шеломов 6000 кубометр маҥы бөлэмнэхтээхтэр. Ааспыт ый түмүгүнэн бу таара бастаан иҥэр: көрдөрүүтэ — 575 кубометр. Итиэ эттэххэ дөбөт. Оттон хас биирдии кубометр 8 центнер ыйаанныыр. Ону сүтүөххэ-кэтэҕүөххэ диэтэххэ, ыарахан үлэ. Күүстээх-уохтаах, этэргэ дылы, бэйэтин билиэр киһи сылдьар.

—Бары даҕаны сүрэхтээх, үлэһит дьон, — диэстар И. Г. Макаров үөрэкэтэ көрсөр. — Хаачыстыба үчүгэй: бородууксуйа госстандартка толору эпиэттиир.

—Кырдьын, мас хаачыстыбата наһаа үчүгэй. Биһиги гараж туттаары атыыласпыт, — суолу тутар-эрэмүөнүүр учаастак прораба И. Н. Сивцев кэпсэтиигэ кыттар, Лесопунктар райпоҥа быйыл былаан быыстыанан 300 кубометр деловой маҥы биэриэхтээхтэр. Хайыы-үйэ 200 кубометры атыылаабыттар. Итиннэ таһынан өссө 400 кубометр күүгэ маҥын бөлэмнэбиттэрэ кылбаа сыталлар. Нэйилиэнньэҕэ ким баҕалаахха устуукатын 2 солк. 80 харчыга биэриэхтэрэ. Мэнэ өссө дьиэ туттуон баҕалаахтарга анаан деловой мас эмиэ бөлэмнэнэр. Быйылгы былааннара — 300 кубометр. Номнуо 200 кубометрын бириҥнээн дьон атыыласпыттар.

—Саамай кытаанах народнай хонтуруолбут кинилэр, — диэн үлэһиттэр күлсэллэр. Кинилэртэн үнсүү кирбэтэ — оҕоһуллар бородууксуйа үрдүк хаачыстыбалаабын туоһута. С. Н. Кондратьев, В. В. Слепцов, Н. В. Кузьмин, П. М. Кардашевский — төһүү үлэһиттэр. «Ахсааны эмиэрэтиэ, хаачыстыбаны кичэй», — кинилэр девиэстэрэ итинник.

—Билигин да үлэҕэ итэҕэс элбах. Автомашиналарбытыгар саппаас чаас тиийбэт... Сороҕор дьиссиплиниэ да кэлтээн ылар. Аҥаас кэпсэтии элбэхтик ыытыллар, — Иван Николаевич кыалҕатын кэпсии олорбута. Бу коллективка итэҕэстэри туоратарга үлэлиллэрин биир туоһутунан иҥнитиннэрэн-биллэрэн иҥин дуоскатын аспыттара буолар.

Итиэ курдук лесопункт коллектива үрдүк кирбиигэ дьулуһан күүһүн-кыаҕын түмэр.

Л. УНАРОВА.

ССКП РАЙКОМУН БЮРОТУГАР

Бюро ССКП XXVII съезһин көрдөбүллэригэр олоҕуран социалистическай сөҥөөннаһы харыстааһынна уонна бэрээдэги бөҕөргөтүүгэ партийнай-политическай үлэлэрин түһүнан суут-силиэстийэ органнарынааҕы маҥнайгы сүһүөх партийнай тэрилтэ секретара Е. И. Макаров отчуотун иннитэ.

МСПТ 15 коммунистаах. Үлэ уопсай партийнай мунньаҕынан биргэммит былаанна олоҕуран барар. Коммунистар киллэрбит критическэй этиилэригэр дьаһаллар баалыгэтиэннэр, олохха киллэриллэллэр. Коммунистар бары общественнай ноҕоруускалаахтар. Общественнай формированиеларга уонна комсомольскай, профсоюзнай тэрилтэлэргэ коммунист-куратордар сыһыарыллан үлэлиллэр. Уураахтар туолуулара картотеканан хонтуруоллаллар.

Бойобуой дьоҕуру көрүүнэн сибээстээн коммунистар активностарын үрдэтиигэ, коллективка туруктаах моральнай-психологическай климаты үөскэтиигэ үлэ саҕаланна. Бойобуой дьоҕуру көрүүгүгэ аналлаах мунньах тэриллиннэ. Коммунистары кытта бесиэдэлэһии, кинилэр Уставнай эбээһинэстэрин толоруулларыгар отчуоттарын истии график быһыытынан барар уонна уопсай партийнай мунньахтарга политическай сыанабыл оҥоһуллар. Хаалыылаах учаастактар салайаччыларыгар отчуоттарын истии практикаланар, социалистическай куоталаһыы тэриллэр. Кылаанаах, Хонтоҕо, Чакыр, Болтоҥо нэһилиэктэригэр [illegible] партийнай, со[illegible] суут-силиэстийэ [illegible] кэмин пленнай бириигэдэлэрэ практическай көмөлөрү оҥордулар.

Быраап харыстабылын органнара буруйу арыйар, буруйдааҕы эдэйиэкэ тардар эбээһинэстээхтэр. Быныл-аспыт сыл туһаанныах кэмиэнэйитээҕэр холобунай буруйу онгоруу 7-нэн аччаата, буруйу арыйыы 100 бырыыынаҥа тэҥ. Ол эрээри сүрүн үлэлэрэ—буруйу онгорууну сөрөтөр үлэ, правовой иитии. Бу оттуунан үлэ өссө да ситэтэ суох. Лекционнай пропагандаҕа аҕыйах салайар үлэһиттэртэн уратылар тардылла илиитэр. Баһаарынай чаас үлэһиттэрин оттуттан дьиссиплинэни кэһиилэр баалар. ОВХСС былаанныах үлэни ыытпат. Партийнай тэрилтэ үлэһиттэри политическай үөрэхтээһин болҕуруоһунан утумнаахтык дьарыктаммата. Эркин хаһыата өссө да бойобуой дьоҕуру үрдэтин кинниттэн буола илик.

Бюро партийнай тэрилтэ бойобуой дьоҕурун үрдэтиигэ, социалистическай сөҥөөннаһы харыстааһын уонна бэрээдэги бөҕөргөтүү үлэлэрин туһунан тыҥаарыыга туһуламмыт уурааҕы ылынна.

Бюро «Мугудай» совхозка 1987 сыл бастакы кварталынааҕы былааны уонна эбээһэтэлистибэни толоруону хаччыйыыга тэрийэр-политическай үлэ бөдөҥ итэҕэстэрин туоларынан совхоз директора ССКП чилиэнэ С. И. Сергеев быһаарыытын дьүүллэстэ.

Совхоз, тэҥэ да былыырыннытааҕар элбэх аһылыгы тутуннар, төрөөбүннэ-политическай үлэ мөлтөтүллүбүтүн түмүгүнэн сүөһүттэн бородууксуйаны ылыыны биллэ аччатта. Сыл бастакы кварталыгар аспыт сыл туһаанныах кэминиэҥитээҕэр үүтү ыаһыны 57 тоннаан, үүтү государствоҕа туттарыыны 46 тоннаан таҥнары түһэрдэ. Телэйтон ураты үс отделениелар быланнарын ырааҕынан толорботулар. Совхоз үрдүнэн биллиэн күүгэ 6 центнериэн аҕыйах үүт ыанар.

Сүөһү жоньуунэн өлүүтэ элбэтэ. Холобур, Маралаайы отделениетыгар 23 сүөһү, ол иһигэр 18 ньиргэй өллө. Искусственнай сиэмэлээбиннэн, саптарыыга графиктан хаалыы улахан—80 төбө. Чыаппара отделениетыгар искусственнай сиэмэлээбиннэн оҕуска тоннеллөр.

Совхоз дирекцията хотону механизациялаабын, интенсивнэй уотуу, цеховой-поточнай ньыма, ньирэйи тымныыга иитии курдук үөс прогрессивнай технологияларын олохтоохунуга болдьоҥнотун ситэ уурбат. Үлэһиттэр үлэлиир усулуобуйалара мөлтөх, итии аһылык тэриллибэт. Уу Оҕустаах уонна Толус фермаларыгар баар кормоцехтар үлэлээбэттэр. Саҥаны бастыҥы пропагандаалааһыҥа, олохтоохуҥа специалистар тэрийэр, хонтуруоллуур оруоллара намыһах.

ССКП райкомун бюрота тэрийэр-политическай үлэни мөлтөтөн государственнай былааны толорууну тохпуттарын иһин ССКП чилиэнэрэ С. И. Сергеевы, М. Д. Кроннковаары партийнай эпиэккэ тардарыгар совхоз сыахтааҕы партийнай тэрилтэтин (секретарь И. А. Пиниэгин) эбээһинэстээтэ. Уураахха, чуолаан, үүтү ыаһыҥна уонна государствоҕа туттарыыга, ыныаҕы сиэмэлээбиннэгэ бэс ыйын 1 күнүгэр диэри графиккаа киирэргэ сорудах тиэрдиллиэ.

МЭЛДЬИ ИННИКИ

Комсомольскай олох

«Мугудай» совхозтаааҕы маҥнайгы сүһүөх комсомольскай тэрилтэ бэйэтин кэккэтигэр 200 араас идэлээх ыччаттары түмэр. Биһиги ыччаттарбыт сүөһү иитиитигэр, хаачыйыы эйгэтигэр, норуот үөрэҕиритигэр, доруобуйа харыстабылыгар таһаарылаахтык үлэлиллэр.

Ааспыт отчуоттуурбыыбардыыр хампаанньа сыахтааҕы тэрилтэлэр үлэлэрин сэргэхситтэ. Бастаан туран, уопсай мунньахтар формаларын уларыта туттубут. Ороҥуонга кинигиник биһиэммит «Диалог» дискуссионнай кулуун үлэтин бастаныан биһиги совхозпут комсомолцтара саҕалаабыттара. Мунньахтары итинник ыытыы санаата аһаҕастык этэр кыаҕы үөскэтэр эбит. 8 бастыҥтан бастыҥ комсомолцтар комитекка талыллан үлэлиллэр. Кинилэр ороҥуоннааҕы уонна уобалаастааҕы комсомольскай конференциллар уураахтарын, ЫБСЛКС XX съезһин көрсө үлэ былаанын, о. д. а. дьүүллэһэр уопсай мунньахтары ыыттылар.

«Мугудай» совхоз бастыҥ производственниктара эдэр коммунист Никифор Оконешников уонна Андрей Ноговицын уобалаастааҕы XXXII комсомольскай конференция үлэтигэр ыыттыбыттара. Н. Оконешников конференция трибунатыттан тыл эпиитэ. Делегаттары кытта көрсүһүүлэр ыччаттар уонна комсомолцтар үлэлиир сирдэриэн ыытылыыбыттара.

Комсомолцтар улахан анардаа сүөһү иитиитигэр үлэлиллэр. Тохсунньуга ыытыллыыбыт паспортизация түмүгүнэн «Эрэл», «Чэчир», «Тэрут», «Кустук» уонна «Маяк» фермалар коллективтара ыччат-комсомольскай аттарын өссө тегулу бигэргэттилэр. Итиннэ таһынан «Сарыал», «Кэскил» уонна «Тэбүрүөн» фермалар коллективтара иккис группаҕа киллэрилиннилэр.

ЫБСЛКС XX съезһэ аһыллыытын көрсө кыстык 7 ыйдаах былаанныбын толорон тиийэргэ туруоруммут соруктарын Толоон отделениетын «Кустук» ферма коллективыттан уратылар чиэстээхтик толордулар. Группкомсордар Ф. Толстоухова, А. Сивцева, А. Николаева уонна У. Гоголева эдэр ыанньыксыттар дьоҕурдарын эбээһэстэлистибэлэри толоруурга сатабыллаахтык түмнүлэр.

Комсомольскай комитет ис-союзнай үлэни күүһүрдүүгэ былаанныахтык үлэлиир. Ааспыт сылы усуноска кэһэ-күүһэ суох түмүктээбиппит. Төлөй Дириҥнэҥэн уонна Толоннооҕу цеховой тэрилтэлэр ити тэтими ыһыктыбакка иһэллэр. Оттон Чыаппараатаааҕы уонна Маралаайытаааҕы тэрилтэлэргэ сыылбатыйыы, усуноһу толуурга уталыппыт биллиэн да кэстор.

Комсомольскай политүөрэҕи быйылгыттан ыччаттар үлэлиир сирдэриэн кинкиэтибит. Производствоҕа үлэлиир ыччаттарбыт үгүстэрэ—комсомолцтар. Онон союһа суох ыччаттан комсомолга үүнэрин суох. Бастыҥтан бастыҥнарбыт Н. Толстоухов, С. Пермякова, В. Ядрихинскай кандидатскай стажтарын достойнайдык баараннар ССКП чилиэннэриэн буоллулар. А. Макаримова, У. Гоголева уонна М. Протодьяконова партия чилиэнигэр кандидаттарыынан буоллулар.

Уопсай комсомольскай субуотуньуктары ыытыы—биһиги үтүө үгэспит. Фермаларга хотон сыбаанныыгар, муус ылыыгар, Чыаппараатаааҕы Культура дьиэтин тутуутугар кэхтэах субуотуньуктар ыытыллыыбыттара. «Сарыал» ыччат-комсомольскай ферма коллектива Мугудай орто оскуолатын үөрэнээччилэрин ыытта ыкса шефскай сибээһин тутуһар.

Культурнай-массабай үлэ сектора студеннары кытта көрсүһүүлэри, «Эдэр дьиэ-кэргэн», «Обуголэрбит үгэстэриниэ» бинчэрдэри кэпсэтиилэр аахтык тэрийбита. Телэй Дириҥэр «Молодежный» кафе тэриллибитэ. Итиннэ үлэни Андрей Ноговицын партийнай тэрилтэттэн сыһыарыллан иилэн-саҕалаан ыытта.

Я. Кутугутов, С. Коротких, Я. Теплова уо. д. а. драмкружокка сөбүлэһэн дьарыктаналлар.

Комсомол съезһэ үлэлиир күннэригэр охсуулаах нэдиэлэҕэ митиннэр, факеллаах хаамсыылар, о. д. а. дьаһаллар ыытылыннылар. Охсуулаах нэдиэлэ күүрэннээх үлэҕэ ыҥырар тыына салҕанан барарыгар, комсомолцтар үлэҕэ, үөрэхтэ мэлдьитин иннини буоллаллаарыгар биги эрэллээхпит. ССКП КК Генеральнай секретара таб. М. С. Горбачев ЫБСЛКС XX съезһин трибунатыттан биһиэхэ хас биирдиибитигэр туһаайан: «Саамай тирэҕэн турар сорук—уларыта тутуулуу дьыалаҕа хаачыйыы», —диэн эпиитэ. «Мугудай» совхоз комсомолцтара ити соруту быһаччы толоруурга үлэлиллэр.

М. ТОЛСТОУХОВА,
«Мугудай» совхоз комсомольскай комитетын секретара.

ЫБСЛКС XX съезһин көрсө «Мугудай» совхоз «Маяк», «Чэчир», «Тэрут», «Эрэл» фермаларын ыччат-комсомольскай коллективтара 7 ыйдаах былаанларын толорон—биэрбит биги тылларыгар турдулар.

Снимокка: «Мугудай» совхоз комсомолцтара (уҥаттан) Лина Крюкова, Николай Копырин, Анна Сивцева, Августина Николаева совхоз комсомольскай комитетын секретарыгар Мария Толстоуховаҕа рапоры туттараллар.

П. Оконешников фотота.

Оскуола реформатын—олохха!

Эт-хаан өттүнэн иитиигэ туһаайан

Оҕону иитии анардас оскуола эрэ дьыалата буолбатаҕын кэлин кэмнэ тороппуттэр ордук үчүгэйдик ойдүүр буоллулар. Ол курдук, Чурапчы орто оскуолатын үөрэнээччилэрин тороппуттэрэ Г. П. Пудова маҥнайгы ылараас оҕолоругар уруһуй, П. П. Макаров иккистэргэ дуоһат, Л. Елисеева өрүү, Н. Заболоцкая драматическай куруһуоктары ыыталлар.

Оттон ааспыт научнай-практическай конференция **«Оҕону эт-хаан өттүнэн сайыннарыыга дьиэ-кэргэн, оскуола уонна общественность соруктара»** диэн боппуруоска ананна. Конференцияҕа учууталлар, доруобуйа харыстабылын үлэһиттэрэ, оскуола выпускниктара, төрөппүттэр ыыттыыны ылылар.

Психиатр-врач **В. В. Филатова** оҕо доруобуйата кини характерыгар, майгытыгар-сигилитигэр, үлэтигэр, үөрэҕэр хайдах сабыдыалыһыгын туһунан кэпсээтэ. Ити өттүнэн ороҥуоннга аналлаах врач наадатын туһунан боппуруос көтөҕүлүннэ.

Оскуола физкультураҕа учуутала **П. Е. Барахсанов** сорох төрөппүттэр өттүлэриттэн физкультура уруоктарыгар өссө да даҕаны суолта биэрбэт сыһыан баарын критикалаата. Үгүстэр оҕолоро дьиэлэригэр физкультуранан дьарыктаналларын көҕүлэбэттэр, усулуобуйа тэрийэ сатаабаттар. «Кыратыттан ыллахха,—диэтэ учуутал—оҕолоругар хайыһар да булан биэрбэттэр. Аны буллахтарына, быатын үчүгэйдик оҥорботтор. Ити омос иннитэхэ бытархай курдутун иһин, оҕоҕо охсуута улахан: хайыһара суох оҕо уруоктары көтүтэрэ күмэллэр, дьарыктанарга баҕата сүтэр».

Соторутааҕыта Советскай Армия хаккэтиттэн демобилизацияламмыт, оскуола выпускника **Дмитрий Ершов** эт-хаан өттүнэн сайдыылаах буолуу, Советскай Армия кэккэтигэр сулуустаныыр ыччаттарга үнэлүүчү наадааҕын тоҕоолоон эттэ, бэйэтин армейскай олоҕуттан холобурдары кэпсээтэ.

Конференция практическай өттүгэр төрөппүттэр үөс ылаас үөрэнээччилэрин ритмическай үнкүүлэрин, начальнай бэйыаннай бэлэмнэниигэ үөрэнэр оҕолор строевой хаамыыларын, оҕолор онгоһуктарын быыстапкатын көрдүлэр.

Научнай- практическай конференция кыттыылаахтара төрөппүттэр, общественность күүһүн оҕолору эт-хаан өттүнэн сайыннарыыга туһаайарга, спортивнай сваа материальнай базатын бөҕөргөтүүгэ кыттарга, оҕолор ортолоругар спортивнай күрэхтэһиилэри тэрийиигэ активнайдык кыттарга диэн биир санааҕа түмүлүннүлэр.

Б. ПАВЛОВ.

КСК үлэлиир

Үмсугуйуулар эйгэлэригэр

ССКП XXVII съезһэ үлэһиттэр дьоҕурдарын сайыннарыыны, кинилэр духовнай наадыйыыларын ордук толору хаачыйыыны бастакы уочараттаах соруктар кэккэлэригэр туруорбута. Хомойуох иһин, ороҥуон культурнай тэрилтэлэрин үлэлэрэ объективнай даҕаны, субъективнай даҕаны бириҥнэлэриэн духовнай сайдыы динамикатыгар толору эпиитэбэт. Үгүстэр дьоннор духовнай баайга билиҥни наадыйыыларын толоруурга. дьоҕурдарын сайыннараллар ыларыгар көмөлөһөргө бэлэмэ суохтар.

Итиннэхэ бинир холобурунан бинир интэриэстээхтэр кулууптарын, үлэбитэльскай түмсүүлэр үлэлэрин тэрийии сиэтэтэ суоҕа буолар. Ааспыт сыллаааҕы даҥнайынан, итинник кулууптар уонна түмсүүлэр ахсаннара ороҥуоннга 83-кэ, уусуран куруһуоктар 73-нэ тиийбиттэрэ, ол эрээри күн бүгүн киһи тарбахха баттыыр үчүгэй үлэлээҕэ бэрт аҕыйах. Холобурга Мугудайдааҕы Культура дьиэтин иһиэн үлэлиир куруһуоктар, бинир интэриэстээхтэр кулууптарын үлэлэрин көрүөҕүн.

—Хоровой куруһуон балыыст суох буолан үлэлээбэт. Вокальнай-инструментальнай ансамбль бэркэ үлэлиэх курдук гынан иһэн аппаратура умайан хаалан тохтообута,—диэн кэпсиир Культура дьиэтин уус-уран салайаччыта Е. Ф. Дьячковская. Оттон сынньаланы тэрийиигэ, биллэрин курдук, сагардылла турар тэриллэр, уусуран самодеятельность куруһуоктарын кыттыылаахтарыгар араас көстүүмнэр, реквизиттэр наадалар. Итиннэхэ базовай совхоз көмөтө суох табыллыбаккын. Оттон манна культура үлэһиттэрэ: «Биһиэхэ кулуун быстах еремүөнүгэр эрэ хаачы көрүллүөр. А-ыыны бэйэбит киллэрэр үлүүтүнэн атыылаһабыт. Соторутааҕыта гастроллаан кэлбит хаачыбытынан кулиса атыыластыбыт», —дэһэллэр. Кэлин кэмнэ дьон компьютерларга, видеоаппаратураҕа о. д. а. да микропроцессорнай техникаҕа наадыйыылара эмискэччи үрдээтэ. Ол манна, Мугудайга, эмиэ биллэр: «Аппаратура алдьаныаҕыттан ыччаттар кулуупка кэлиилэрэ аҕыйаата»,—диэн аһаҕастык этэллэр. Итини совхоз салалтата бэлиэҕэ ылыаҕа, кыаллар кэмнэ оҥоруоҕа диэн эрдэбит. Атын өттүнэн биһиги усулуобуйабытыгар КСК-ны тэрийии ордук табыгастаах. Опыттар көрдөроллөрүнэн, ханна ити үчүгэйдик тэриллэр сиригэр боппуруос сөптөөхтүк быһаарыллар.

М. П. Толстоухова, М. К. Пермякова үөрүү, Е. Ф. Дьячковская драматическай куруһуоктары салайаллар. Үчүгэйдик диэн итиннэ оҕолор эмиэ дьарыктаналлар эбит. Итиннэн атын куруһуок суох. Дьиэгэр, бөҕөлөккэ араас идэлээх дьон (чучуланы оҥорор, хаартыскаҕа үһүлар, сыбаан оҥорор, о. д. а.) баалла.

ЧЕГИНЭН ХОНТУРУОЛ: БАСТАКЫ ТҮМҮКТЭР

Агродромышленнай комплексы хаһаайыстыбаһын сайдыылаарыгар тирэҕирдэхэ, экономическай механизмнары саҥартахха, чочуйдахха эрэ улэрыта тутуулу киллэриигэ олук хууруллуохтааҕа ойдоҥор. Билигин сүрүн хорутуһан хаһаайыстыбалар финансовай кыахтарын күүһүрдүү, барыстах салаалары сайыннарыы бородуукуһуйа бары көрүнүөхтүн рентабельностаах үрдүнүн, онно олоҕуран ороскуоттары бэйэ сабыылыытыгар, производствоны бэйэ суотугар кэннэтиигэ киириэ буолар.

Аны урукку кутдун производствоны салайыыга үөһэттэн түһэриллэр хонтуруоллуур - былаанныыр сыыпараларга хаарчахтаныы суох. Сайдыы маннык экстенсивнай ньымаҕа дьон ойуулаах-санаатыгар, пастарыаннаатыгар даҕаны улахан хоромньуу онорбута чуолкай. Холобур, совхозтарга сир бэйиэгэ үрдэтиигэ дьиҥнаах интэриэс адъас суох ойоҕуллубута. Хаһаайыстыбалар сыл аайы ангардас туохтаах культураны үүнэриигэ сүүһүнэн тыс, солуобайы күн кэдьүүһэ суох ороскуоттуулара кини да улаханнык дьиктиргэппэт да, дьиксиннэрбэт да курдуга. Тоҕо диэтэхха, маны барытын, кэлин тиһэҥэр государство уйунар. Бурдук үүнүүтүн ыарбакка илии сотуммуттут да иһин ыһыыга сиэмэ бурдук бэриллэн иһэр. Итиҥ биһиги «Мүтүдай» совхозпутугар ымэ сыыһаннаах. Эбэтэр суоһу интинтин ылан кэруоҕуҥ. Суоһу ахсаана үөһэттэн быһыллар буолан, онно олуйтаран бородуукуһуйаны биэрбэт буолбут ынахтары, интиллэр болдьохторо аастын урдүнэн кырыымчык аһылыкка туруоран туспа эрэй көрсүллэрэ.

Билигин экономиканы сайыннарыыга бэртээхэй төһүүлэр үөскэтиллэр, хаһаайыстыбаларга производствоны сайыннарыыга улахан кыахтар бэриллиннилэр, үбүлээһиҥнэ улаатыылар киирдилэр. Аны производствоны үүнэрбэт хаһаайыстыба туттар үбэ-харчыта улам кыранымчык буолан иһиэҕэ. Быстахтык ыллахха, итиҥ этиллибит сиэмэ бурдугу мыйаан үүнэрбэккэ атын сиртэн атыыластахтына, ол хармаанкар күүсүнэ охсуоҕа. Эбэтэр кыра былааны ылынан, онуоҕа аһарыы суотугар барыс киллэримэжиҥ — былааны таһынан ылыллыбыт бородуукуйа надбавката суох сыана ангарыгар тутуллар. Итинник, итиҥнэ

Экономика боппуруоһа

да атын уларыйылар производствоны интенсивнэйдик сайыннарарга саҥа кыахтары үөскэтэллэр.

Маннык балаһыанньа ааҕан-суоттаан үлэлээһиҥ, производствоҕа тахсар ороскуоттары кытаанах хонтуруолга ылыы—бултуччулаах көрдөбүл. Ороскуоттары хонтуруоллаһын сир ахсын биһирэнэн эрэр саҥа формата—чековай форма «Мүтүдай» совхоз сорох салаа үлэлэригэр олохтонон көдьүүһү биэрэн эрэр. Диэн этэр кыахтаныбыт. Сүөһү интинтигэр таһаарыллар сүрүн ороскуоттарга: хамнаска, аһылык сүрүн кэрүнэригэр, ветеринарнай эмкэ-томко, искусственнай сиэмэлээһин материальай сыаннастарыгар чек үлэлэбитэ сыл кэриҥэ буоллар. Бу көрүнэргэ лимиттэр биригээдэ таһымыгар тиэрдиллэллэр уонна ол таһымҥа сүөһү интинтин биригэдьиҥирдэрэ экономическай отделга ый аайы отчуот түһэрэн иһэллэр. Бу үлэ сүрүннээн, кини-лэргэ сүктэриллибитэ. Лимиттэри чочуйуута, биллэр турар, совхоз зоотехническай сулууспата, ветеринарнай үлэһиттэрэ, воспроизводство бөлөҕө кыттыыны ылаллар.

Биригэдьиҥирдэр ый ахсын оперативнай ыытыыларыгар олоҕуран экономическай болох түмүгү саҥа ый 4-5 күнүн аһарбакка совхоз балансовай комиссилтыгар анал боппуруос быһыытынан туруоран иһэр. Ол түмүгүнэн директор бирикээһэ тахсар. Бэйэҕэ турар сыаналы наҥаллыт, лимиттэн кэмчилэбит бириэдьиҥирдэр квартал түмүгүнэн бириэмийэлэнэллэр, оттон ити экономическай көрдөрүүнү үрдэппиттэр сэмэлэнэллэр, лимити аһара туттуу улахан буоллаҕына материальай эппискэ да тардыллыахтарын сөп. Холобур, бастакы квартал Толой отделлиета ороскуот квартааллаах лимиттэн 3058 солкуобайы кэмчилээтэ, бородуукуйа бэйэҕэ турар сыанатын үрдэппэтэ. Ити иһин биригэдьиир Н. А. Сивцева кэмчилээһиин 2 бырыһыанынан (61 солкуобайынан) бириэмийэлэнэ. Оттон лимити аһары туттубут Чыаппара уонна Толоон биригэдьиирдэрэ К. Ф. Оконешников уонна В. М. Ядрихинскай сэмэлэнилэр.

Быйылгы кыстыкка чек көдьүүһэ аһылыгы ороскуоттаабыҥа ордук биллиннэ. Отделениеларга урукку курдук олус элбэх оту, комбикорму, сиилэ-тоҕуу бинр да тубалтэта таһаарыллыбата. Дьыл тоһэ да ыараханын иһин отуттан быстарыктаабын суох, сүөһү күөхтэ үлтэнэр диэри сиир отун саппааһа толору баар. Бу холобур биһиги ааҕыахха үөрэтиэн сөп.

Онуоха, туох ханнык иннинэ, не-хаһаайыстыбаннай ахсаан бөппуруостара хас биирдии салайааччыны, специалисты дьиҥчахчы интэриэнэ-ирэтэр, долгутар усулуобуйата үөскүүрэ наада. Экономическай төһүүлэри хамсатыы экономическай отделтан эрэ ыытылларын курдук олус кыаҕаас ойдобулэн бэл биһиги сорох специалистарбыт бостолоно иликтэр. Ити кэнниттэн уопсай экономическай билии-көрүү нэмыһаҕын туһунан этэ да барбаҕаан. Саҥа хаһыыстаары уопсай күүһүнэн дьоҥно сиэ-хото ойдоте илии буолуоҕумыт, атын сиидэрэ биһирэммит кодьүүстээх ньымалар туоларынан сыыһа-халты ойдөбүл эмиэ үөскүүр. Онон хаһаайыннаабын механизмнарын туһсарар наадаттан, бастатан, дьоҥҥо саҥа экономическай өйуоҕаны үөскэтэрга үлэлиэхтээхпит.

А. АРГУНОВ,
«Мүтүдай» совхоз кылаабынай экономиһа.

● Сааскы ыһыыга—кичэллээх бэлэми! ●

Уматыгынан тутахсыйар куттал

Сааскы ыһыы саҕаланар аҕаастаах хонук хаалла. Совхозтарга техниканы бөҕүүнүнэрэ бүтэ илик. Сиэмэ бурдугу ыраастаһын да сорох хаһаайыстыбаларга олус тардыллыбыт. Уоҕурдуулуу кэлэрин ыраах. Итинник ыһыыга бэлэмнэнии ааҕыллыбыт үрдүнэн, эсэ техниканы уматыга сыт олорон хаалар баһаанньаланныбыт. Билигин «Чурапчы», «Мүтүдай» уоҥа Эрилик Эйистин аттынан совхозтарга сиэмэ суоҕун кэрчэтэ. Оттон ыраах саппаастаах хаһаайыстыбаларбыт бааһыналарга кыайан тиэрэ иликтэр. Холобур, мындаабылар үөһэттэн ыытылларын күүһүнэн дьэ уганнан туһан эрэллэр. Ити үлэни саппаастахтар үөрүүгэ охсуохтарын наада.

Быйыл совхозтарга тиэйэ-таһар үлэ хаһаанньыгаар да элбэхтик ыытыллыа. Онон бастакы кварталта иккис кварталга туттуллуохтаах уматыгы эмиэ ороскуоттаабыллыт. Билигин баарасуоҕа 350 тонна бензини, 450 тонна дизельнай уматыгы ылан, совхозтарга, тэрилтэлэргэ үллэрдибит. Туруорсан-туруорсан 170 тонна бензини, 80 тонна дизельнай уматыгы эбии ыллыбыт. Бачча аҕыйах уматык кыһалҕабытын ханан даҕаны толуйар кыаҕа суох.

Хомойуох иһин, совхозтар салалталара туһааннаах дьаһаллары ылбаттар. Уматыгы ороскуоттаабыны хонтуруоллуохтаах инженердэр, заправщиктар үлэҕэ эппиэтинэстэрин быста мөлчүтүлэр. Ол учуот-отчуотунан туруга саргы-сатаҕайыттан, онуоха күннэтэ нигэн-тогон үлэлэбэттэриттэн даҕаны кэстер. «Бачча уматыктаахпын» диэн чуолкай даннайы бинр да директор, специалист билиннэ турбуттан биэрэр кыаҕа суох. Оннооҕор сорохтор оттуур, бурдук ыһар учаастактарга төһө, хайдах емностар туралларын, хайа баанынаҕа чопчу төһө уматык тиэрдиллиэхтээҕин билбэттэр. Кулун тутарга Госагропром бэрэбиэркэтэ биһиги совхозтарбытыгар уонна бөдөҥ тэрилтэлэрбитигэр нефтьбородуукталарын тоҕуулар. Биһиэхэ бэлэмнэнии быһыытынан, бинр эмэ да буоллар, түмсүүнү, куруһуоктары төлөбүрдэах оҥоруохха сөп этэ. Оччоҕо ыытыллар дьаһаллар хаачыстыбалара да туһсуох, сэҥээрэччи да элбиэх этэ.

Тиһиҥэр, үгүспүт культура учреждениелэрин өҥөлөрүкэн туһанааччы, туораттан кэтэн көрөн сэмэлээччи, сыана биэрээччи эрэ балаһыанньатын тутуһабыт. Сыныналаҥы тэрийэн биэриннэн ангардастыы сүпсүгүрэбит. Дьону сыныналаҥы бэйэлэрэ сатаан тэриннэр гына үөрэтиэххэ, бу үлэҕэ активнайдык кыттынарыахха. Дойдуга киэҥник биллэр автомобильнай завод үлэһиттэрэ культураҕа тэрилтэлэригэр көмөлөһөн сылга түөртүү үүнүэх субуотуннуктары оҥороллор. Итинник хамсаһын биһиэхэ да ымаллыан сөп.

М. МИХАЙЛОВА.

Билсиҥ: *саҥа рубрика*

Ленинград куорат куучча литературатыгар учуутала Е. Ильин эппитэ: «Билигин бу судургу оскуолаҕа үөрэтиллэр уруок эрэ буолбатаҕа үгүстэргэ дьэҥкэрдэ. Бу туох эрэ улуу, баараҕай, социальнай. Бу ураты суолталаах, ураты наадалаах, онуоха биһиги туугу эмэни биллэрии иһин эрэ эппиэтинэһи буолбаҕа, кини дыылҕатын иһин эппиэтинэһи сүгэбит. Биһиэхэ хас биирдибит дьыылҕатын иһин. Общество дыылҕатын иһин. Эйэ иһин!». Ити тылларга биһиги каммитигэр ордук маассабай буолбут учуутал сэмэй идэтигэр туоллар сүдү кыахтар ордук чуолкайдык этиллэллэр. Ол кыахтары толоҥ туһаны үгүс өттө учуутал бэйэтиттэн, кини профессиональнай бэлэмиттэн быһаччы тутулуктаабын бастыҥкар холобурдара көрдөрөр.

Билигин биһиэхэ хас биирдибит күөх экраннан кинилэр үүнэр көлүөнэҕэ дьайар ураты күүстээҕин, кыахтарын көрөбүт, истэбит. Математик В. Шаталов, алта саастаахтары үөрэтэр психологическай наука доктора, педагогическай наукалар Академияларын чилиэн-корреспондента Ш. Амонашвили уо. д. а. туспарыттан билигин дойду бүттүүнэ билэр.

Бу дьиктэ дьон үлэлэрин туһунан оссо киэҥник, элбэхтик биһиэҕи баҕа улахан. Итиннэ сибээстээн «Саҥа олох» хаһыат редакцията «Педагогика иннинэ күөнүгэр» диэн саҥа рубриканы аһар. Рубрика сыалынан дойду бастыҥ педагогтарын опыттарын пропагандалааһын буолуоҕа. Бу рубрикаҕа кыттаачылар кинилэр үлэлэрин опытын сиһилии ырытан, бэйэлэрэ санаатыттан этэн, үлэлэтиэхтэрэ хайдах туһанарыттан кэпсээн суруланнар наада. Ол оройуон учуутаалаах ыытта аһаҕас кэпсэтиигэ, проблемалары быһаарыыга өйү-санааны түмүүгэ туһаайыллыан баҕарабыт.

Бүгүн «Педагогика иннинэ күөнүгэр» рубрика аннынан бастакы матырыйаалы—Чурапчы орто оскуолатын начальнай кылаастарга учуутала, поруот үөрэҕириэтин туйгуна Екатерина Николаевна Ермолаева Москва куорат 587 №-дээх оскуолатын учуутала С. Н. Лысенкова опытын туһунан суруйуутун бэчээттиибит.

ҮӨРЭНЭРГЭ ҮӨРЭТИЭХХЭ

Педагогика иннинэ күөнүгэр

С. Н. Лысенкова «Быһаран салайан схемаларга тирэҕириигэ олоҕуран кэскилэ көрөн урутаан үөрэтии» диэн теманы ылан чопчу үлэлиир. Опыт туохтан тэрүттэнэн үөскэтиллибитэй? Итиннэхэ С. Н. Лысенкова бэйэтэ бу курдук хоруйдуур: «Мин, бары, атын учууталлары курдук, мөлтөх үөрэнээччилэр олус долгуппуттарэ». Опыт туһунан ордук сыаналанарый? Мин саанаабар, хас биирдии үөрэнээччини хабарыынан.

Софья Николаевна опытыттан, бастатан туран, кини туһанар тирэх схемаларын туһунан кэпсиэххэ сөп. Тирэх схемалар бу—үлэ кэмигэр оҕолор көрөн олордохторуна үөскүүр түмүктээһиннэр —карточкалар, таблицалар, чертежтар, тирэх буолар сигналлар. Итиннэхэ биир холобуру көрүөҕүҥ. Уруок маҥнайгы кылааска ыытыллар. Задача ис хоһооно: «Вазаҕа иккис яблоко сытар. Ийэлэрэ ессе үс яблоканы уурбут. Вазаҕа барыта хас яблоко баарый?» Ырытыһыы кэмигэр оҕолор көрөн олордохторуна маннык схема үөскүүр:

2 3 ?
2 эбии 3 тэҥнэһэр 5
Усулуобуйата.
Ыйытыы.
Суоттаһына.
Эппиэтэ.

Задача усулуобуйата—сыыпараларынан, боппуруос—ыйытыы бөлөхтэнэн, суоттаһыҥа тутуллар ньыма—эбии дьайыытынан бэриллэллэр, толору эппиэт ылыллар. Кэлэр уруоктарга оҕолор ити схеманан үлэлиллэр. Ити кэмиэ учуутал «Усулуобуйатын ыт», «Суоттаһыны ыт», «Эппиэтин эт» диэн сигналлар кэлэллэр. Тирэх схемаларга учуутал быһаарыстаах суругу эмиэ киллэрэр. Быһаарылаах салайыы, атыннык эттэххэ, сигнал диэн тугуй? Ити үөрэтэр матырыйаалы сүүмэ ылыы уонна бэйэҕэ ингэриини. Оҕолор уруокка күүстээх үөрэнээччилэр еттүлэриттэн кэлэр салайыыта бас бэриналлэр, салайыы мөлтөхтөр да оттуларыттан буолуон сөп.

Учуутал опытын үһүс атын урааттыыны кэскили көрөн үөрэтии буолар. Ол аата тугуй? Кэлин барыллыахтаах ыарахан темаҕа эрдэттэн чуһаатан үөрэтии диэххэ сөп. Онуоха учуутал микро-эрчиллиилэри туһанан 19—20 уруок устата үлэлиир. Итиннэ эрчиллиилэргэ уруок 5-7 мүнүүтэтэ туһаныллар. Кэскили көрөн үөрэтии түмүгэр үөрэнээччилэр биилиэ автоматизированнай буолуута, түмүктээһиннэри оҥоруу ситиһиллэр.

Тирэх схемалар үөрэнээччилэри ыытта биирдиилээн, дифференцированнайдык үлэлиэргэ кыахтары үөскэтэллэр. Софья Николаевна үөрэнээччи идэтэ олус ыарахан, 5 этап иҥнүө аанары эрэйэр профессия диэн этэр. Олор ханныктарый? Бастакытынан, үөрэнэри сатыахха наада. Онуохаҕа мотивационнай эйгэлээх буолуу эрэйиллэр. Ити иккиһэ. Усуйунан, волевой хаачыстыбалаах буолуохха наада. Коллективка олорору сатыахха. Тиһэҕинэн, бэйэ чугас дьонун, табаарыстарын иҥнүө коллективы көрөргө сатыахха наада. Көрөргүт курдук, кыра кинээхэ улахан соруктар. Биһиги учууталлар, кинээхэ ити соруктары ситиһэрэллэр кэмелөһүөхтээхпит, үөрэтиэхтээхпит.

Түмүнэр новатор-учуутал идеяларын I—III кылаастар учууталлара эрэ буолбакка, үрдүкү кылаастар учууталлара эмиэ сабыллыннарыа кыахтарын сөп диэхпин баҕарабын. Опыты туһаныы диэн үтүктүү буолбатах, наадалааҕын сүүрэк ыытыы, салгыы айымныылаахтык сайыннарыы буолуохтаах.

● *Биһиги—интернационалистарбыт* ●

Доҕотторбутун куруук саныыбыт

Биһиги оройуоммутугар атын сирдэртэн, республика тас өттүттэн кытта кэлэн олохсуйбут, үлэ бөҕөнү үлэлээбит бэрт элбэх киһи Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэриҥэ барбыттара. Армияҕа ыҥырыллан барбыт 110-са киһиттэн үүтстэрэ райсоюзка, МТС-ка, педагогическай училищеҕа үлэлээбит, үөрэммит эбиттэр. Сорохтор сибээс узелыгар, промартелга үлэлээбиттэр. Кинилэр ортолоругар зоотехниктар, трактористар, бухгалтердар, тутаччылар эмиэ бааллара. Мин бу кыра ахтыыга райсоюзка үлэлээбит дьон туһунан билиһиннэрэхпин баҕарабын.

Аксенов Алексей Иванович 1922 сыллаахха төрөөбүтэ. Омугунан нуучча. Бухгалтерынан үлэлии олорон, 1941 сыллаахха Советскай Армия кэккэтигэр ыҥырыллыбыта. Кини сэрии саҕаланаатын кытта Н. Г. Мироновтын «Социализм суола» хамыыһыанка бачааттаппит структарыгар фронтка барарга баҕаларын биллэрбиттэрэ. Итинник сананарга Иҥэ дойдута тоҥоноох баррикадаалаах, хорсун буолуу наада буолбуттарай? Дьиктээх патриот этилэр биһиги доҕотторбут.

От ыйыгар Аксеновтаах сэттиэ буолан барбыттара. Кинилэр ортолоругар фронтка разведчиктар заводтарын командирынан буолбут, икки бойобуой орденынан наҕараадаламмыт, сэрии толобуугар хорсуннук охтубут Савелий Дмитриевич Сергеев баара.

Алексей Иванович Аксенов сэриттэн эргийэн кэлэн, Москва куорат анныгар олохсуйбутун ыллаҥа сыл билбитим. Кыһыл Сулус орден кавалера.

Омугунан бурят Александр Шатаевич Шалбатмин биһиги оройуоммутугар райпотребсоюз бырабылыанньатын председателикэн үлэлээбитэ. 1942 сыллаахха күһүн армияҕа ыҥырыллыбыта. Кэргэнэ Екатерина Ханхасаевна икки оҕотун илдьэ Чурапчы сэлиэнньэтигэр хаалбыта. Үтүө санаалаах олохтоохтор эйэҕэс сыһыаннарын көмөтүнэн сэрии ыар сылларыгар оҕолорун этэҥнэ иккитэ. Аралара Александр Шатаевич сэриҥэ пулеметчик буолбута. Кини станковой пулеметка туруоруллубута. Оттон итинник сэрии сэбин улахан ыаҥыгас-хотугас, хорсун киһиэхэ эрдэллэрэ. Кини Кыһыл Сулус орденнаах дьоҥуттар Чурапчыга 1945 сыллаахха кэлбитэ. Эйиэхэ гитиигэр «Холбос» салаатата Уус-Маайа оройуонугар анаан ыыппыта. Александр Шатаевич кэлин Орджоникидзевскайга эмиэ үлэлээбитэ. 1941 сыллаахха төрөөбүт уола Олег Александрович билигин Янутскайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын техникумугар преподавателлиир. Кини биһиги оройуоммутун олус күндүтүк саныыр, дьоҥуттар-сэргэтиигэр махтанар.

Иванов Никита Митрофанович—райсоюз көмө хаһаайыстыбатын директора, Кириллин Афанасий Павлович — совотуоҥҥа хонтуоратын үлэһитэ сэрии хонуутуттар охтубуттара. Кинилэр иккиэн дьоҥҥо-сэргэҕэ убаастанар, дьон кыһалҕатын чэпчэтэ сатыыргa, эрэ дьулуһар үтүө санаалаах дьон этилэр. Биһиги куруук саныыбыт бу дьоллоох олоҕу аҕалсыбыт доҕотторбутун. Кинилэр дьиҥнээх патриот, интернационалист буолуу холобурун көрдөрбүттэрэ көлүөнэлэргэ салгана туруоҕа.

И. ПАВЛОВ,
историк.

Литературнай МУННУК

Билсиҥ: Владимир СТРУЧКОВ

х х х

Умуллубут ньуолтан төлөн
Өрө кыыһан
тахсыа суоҕа,
Хомолтоттон сүрэх өһөн
Уостуо тэбэр күүһэ-уоҕа.

Доҕоччугуом, хаҥыстыах
Эдэр саастыт таптальын,
Холус тыалтан саҥыарыах
Кини көмүс уйатын.

х х х

Ыркый ойуур саҕатыгар
Титиричээн үүммүтэ.
Күүнэ хамсыы тыллара,
Ардах уутунан суунара.

Сытыы, кылыс чаҕылҕаны
Бэрсиһиҥнэ, севоро,
Аастарына күүтэрэ,
Доҕордоһуон саныыра.

Хас да сыл аспыта.
Титиричээн сиппитэ,
Хойуу мутук испыта.
Тиит мас кинлэ буолбута.

Арай биирдэ халлаантан
Сытыы кылыс чаҕылҕан
Күрбүулаһан түспүтэ,
Саалыбыта ол тиинэ.

Кинил бэйэтэ баас ылан,
Тиит оргууй кыламмыта,
Сүмэтэ сүтүрүтүрэ
Хаҥырынан ылбыта.

Доҕоччугуом, эдэр саска
Күлүм гыммыт баҕа санаа
Кырдьар көмүгэ
оспот бааска
Кубулуйуон эмиэ санаа.

АҔАБАР

Эн сааскар, аҕаккаам, атыттар
Үлэттэн сыыньалаҥ ылаллар,
Бүгүн эн түбүктээх олоҕуҥ
Буолуо дуу, баҕар, мин буруйуом?

Буруйдаах буолуом дуу, аҕаккаам,
Тулаайах, уолҕамдьы санаатан
Эйигин хаалларан барбыппар,
Өр да, өр улдьаарэн хаалбыппар.

Кырдьаҕас, айылгы аҕаккам,
Ыраахтан айаннаан кэлбиккин,
Дьиэн сытын сүрэххэ иҥэрэн
Кэлиҥнэ аҕалбыт абыккын.

Эн үөрбүт хараххар мин көрдүм
Мин туспар аймаммыт сылларгын,
Төрөөбүт алаһам уйаҕас таптала
Сүрэхпэр тырымныы тылынна.

„СИППИИР"

Сиппиир, сиппий-илбий,
Боҕу-сыыһы киэр илгий,

х х х

Дакылаатчыт—эдэр киһи
Бэркэ аҕаан добдутар,
Кирдээх саалаҕа үүс киһи
Саҥэргэһэн дорҕотор.

х х х

Оҕонньоттор түмсэннэр
Субуотунньук оҥоортор,
Оҕолоро иҥсэннэр
«Сабантуйдуу» олоортор.

х х х

Икки ыйга Тиэхэҥ
Булгуҥнаҥа олорбут.
Бүгүн, дьэ, нэдиэн
Итирбэккэ утуйбут.

Үлэлиимэр куруук тарда

ӨССӨ КЭҺЭТИЭХ БААРА

Иннибэр сельсовет исполкомун председателэ В. Баишев уонна ветераннар советтарын председателэ Г. Макаров илии баттаһыннаах Сылаҥ ыһилиэгэр Октябрь 70 сылын көрсө ыытыллыахтаах үлэлэр былааннара сытар. Оно, холобур, Аҕа дойдуну көмүскүүр сэриигэ охтубуттар кэриэтэригэр былырыын тутуллубут паааматынныыгы сиэрин-хоторуу, туһсарыы, гражданскай сэриигэ үрүҥ бандьыыттар ылыллыыттан өлбүт ревкомовец Е. К. Дьячковскай, кыһыл командир Слоневскай паааматыннаах сиэрдыы көрүллүбүттэр. Сэрии уонна үлэ ветераннарын олохторун, үлэлэрин суолун көрдөрөр фотоальбомнар оҥоһуллуохтаахтар, киниилэр ахтыылара, звукозаписторга көҥүллүөхтээхтэр. Итиллэртэ эпизоттээх дьон анаммыттар.

Бу барыта кэрэхсэбиллээх. Арай биирдэ этиэҕи баҕарыллар: Советскай былаас, колхозтай тутул бөҕөрсүүлэрин туһугар охсуспут, сыраласпыт дьон тустарынан ордук киэҥник сурунуохха, бу үлэҕэ үөрэнээчилэри тардыахха баара. Петр Иванович, Федор Васильевич Макаровтар курдук эйдээҥ билэр-көрөр ыырдьаҕастары баттаһа нэйилиэк историятын чуолкайдыахха, чочуйуохха.

Бу үлэни оройуон үрдүнэн сүрүннүөхтээх комиссия өссө былырыын тэриллибитэ үһү да, кимньюм. Кини хаһан дьаһайарын күүтүмүөххэ, хойутаан хаалыллыа. Миэстэтигэр бары ылсыаҕыҥ. Улуу Октябрь 70 сылаах юбилейын көрсө бу дьоллоох олоҕу аҕалсыбыт дьон олоҕун сырдатыахха. Паааматыннааннаары сэргэхситиэххэ. Манна ордук ыччаттар, комсомолцтар ылсыахтарын наада. Оттон комиссия чилиэннэрэ сөптөөх түмүгү оҥостуохтара диэн эрэнэбин.

И. ПАВЛОВ.

ОРОСКУОТТААХ ХОНТУОРА

«Якуткоммунэнерго» участаҕа хонтуора гынарыгар урут милиция хонтуоратa буола сылдьыбыт дьиэни аҥыахтарыттан алта ый аста. Билигиттэ туһаҕа киирэ илик эрээри, ночоот бөҕөҕө тэптэ: кураанах туран сыл аҥарын быһа оттулунна, уу, мас ороскуотугар эбии үс кочегар хамнаһа аҕыллар. Кулун тутарга муосталаммытын аахсыбатахха, өнүктээх өрөмүөн да барбата. Билигин үлэ тохтоон турар.

Оттон хонтуоралаах хаһаайын Ноговицын В. В. оҥу кумаардаан көрбөт. Киниттэн ыйытыаҕы баҕарыллар: бу үрах буолан сүүрбүт уу, буруо буолан кэлпут мас, хаптайта төлөммүт хамнас ороскуотун ким уйунарый? Бу уларыта тутуу, кэмчилээһин көрдөбүллэригэр тоҕо сөп түбэһэрий?

О. ВАРЛАМОВ.

Тоҥсобой ПОЧТАТА

Тордуох тарбахтаахтар

Долгуйар Дьокуускайтан Чурапчыбар түүн уоҥа көтөн күпсүйэн иһэн, Нуорааҥа ылсыытыгар бэрт дьикти быыһыныгыгы көрдүм. Суол кытыытыгар иччитэх автобус турар. Кэккэлэһэ 13-89 нүөмэрдээх ПАЗ-672 маарканнаах автомашина тохтообут. Арай онтон икки киһи тахсан, автобус ааныын олуйан барбыттара саасы ыйдаҥаҕа барытылдьыйан көҥүнэ. «Тыый, бу туох гынар буоллахтарай?.— диэн сүрэхпэр ыттардым. Намтаан кэлэн, сыыр аннынаҕы хаппыт тиккэ олорон, иннилээтим.

—Түргэнник хамсаан ис! Ойоҕоско турар сиэрилэнэ кэлбэт буоллаҕына, тосту тардан ыл,— диэн бэркэ ыгыллыбыт саҥа иннилэр. Гай, бу Аллараа Бэстээх автоөркатын автобуйун чаастаһынан үллэстэн үрдэҥнэтэн эрэллэр эбит дии! Чурапчы дьоҥ-сэргэтэ таһыллар баар-суох миннэр миҥэларин, Уоруйахтар да киһи билэр дьоно буолан соҥуттулар, калэттилэр. «Чурапчы» совхоз Түөйэтээҥи отделениетын рабочайа Василий Гаврильевич Местников уонна эмиэ ити отделение бригадьыныр Иван Иванович Беляев. Пинбэнэн «соҕунуохтаммыттара» биэрэстэлээх сиртэн аҥылыйар. Туттуу-хаптыы сыыдамсыйда, ньамалаҕы ыраатта.

—Көр эрэ, мин бу икки олоҕу котүрэн ыллым,—тордуохтаах тарбахтарынан тоҕо тардан ылбыт малларыя мадьаччы нөтөрөн туран, Василий киһитигэр үөгүлээтэ. Автомашинатын диэн хаамта.

—Сөп, сөп. Хата, таарыччы күлүүсүн илдьэ кэлээр эрэ. Бу автобус түннүгүн ыраастатар механизма, катушката, прерыватель распределителэ эн автомашинаҕар сөп түбэһинниктэр, —бригадьыныр бригадьыныр курдук сүбалаан биэрдэ. Өйөсанаата дьэҥкэрбитин эриэхсит! Оттон Түөйэҥ

Болҕойун: конкурс

Оройуоннаах культурнай-спортивнай комплекс, норуот аймаҥыытыгар уонна культурнай-сырдатар үлэҕэ тэриллэр-методическай кинин Улуу Октябрь 70 сылын туолуутугар аналлаах юбилейнай ыһыах сценарийын суруйуута конкурсу биллэрэр.

Сценарийы суруйуута учуоттаныахтаахтар: парад, ыһыах аһыллыыта, культурнай-массабай программа, түүлгэҕэ аһаатыы, дискотекэй текстэр, хоһоонноор, спортивнай күрэхтэһиилэр, эт сүүрүүтэ, ыһыаҥы сабыы.

Бастыы сценарийдар иһин маанык бириэмийэлэр олохтоноллор:

I бириэмийэ—100 соль.
II бириэмийэ—75 соль.
III бириэмийэ—50 соль.

Конкурска ким баҕалаах барыта кыттыан сөп. Ыспыраапканы 21-257, 21-482 телефоннарынан ылыаххытын сөп.

Сценарийдары ыам ыйын 20 күнүгэр диэри культура отделын тэриллэр-методическай кинигэр аадырыстаан ыытыҥыт.

КСК координационнай совета, тэриллэр методическай кинин.

Юнкор МУННУГА

ДОҔОТТОРБУТ ТУСТАРЫНАН

Оскуолабытыгар бырааттыы Союзнай республикаларга аналлаах биэчэрдэри ыыттыбыт. Биһиги Киргизскэй уонна Азербайджанскай ССР-лар тустарынан кэпсээн бастаны миэстэни ылыыбыт.

Онно ити республикалар национальнай куухуналарын бүлүүдэлэрин ийэлэрбит астаан аҕалан быыстапна оҥорбуттара, кэстүүмнэрбитин тиктиттэрэ. Бүлүүдэлэр тустарынан көрөөччүлэргэ кэпсээбиппит. Ордук сиҥнэн Сеня Павлов, Света Седалищева, Коля Евграфов, Коля Габышев кэпсээтилэр.

Концертыытыгар «Мы Родины великой дети» литературнай монтаны туруордубут, куукуллай театр оҕолоро «Шейдулла лентяй» инсценировканы көрдөрдүлэр, аҕыс оҕо киргизскай үҥкүүнү толордулар.

Фекла ГАБЫШЕВА.
Чурапчы аҕыс кылаастаах оскуолатын III кылаабын үөрэнээччитэ.

Редактор
Н. Е. МАКАРОВ.

Таптыыр ийэбит, өбүбит, аймахпыт үлэ ветерана

АТЛАСОВА
Елена Павловна

уйуннун, ыараханнык ылдьан өлбүтүн таҕаарыстыыгар, бөлөх дьоҥуттар, дириҥник курутуйан туран, ньиитиннэбит.

Оҕолоро, сиэннэрэ, аймахтара.

БИҺИГИ АДЫРЫСПЫТ: почтовай индекс 678700. Чурапчы с. Карл Маркс уул. 26 «а». **ТЕЛЕФОННАРБЫТ:** редактор—21-232, отделлар—21-265, уоспой—21-505.

«Саҥа олох» («Новая жизнь»)—орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов Якутской АССР.

Индекс 54967. Газета выходит по вторникам, четвергам и субботам на якутском языке. Объем 1 печ. лист. ЧУРАПЧИНСКАЯ РАЙОННАЯ ТИПОГРАФИЯ. с. Чурапча ул. Карла Маркса 26 «а». Тираж 3700 экз.

№ ЗАКАЗА 50.